

Širokim i svestranim opusom u svim oblastima društvenih nauka, pa i vojne, drug Kardelj nas je zadužio da izučavamo i stvaralački primenjujemo njegovo naučno delo. Kao čovek, humanista i marksista ostavio nam je moralni lik i mnoga pisana dela iz kojih mlade generacije treba da uče kako se voli, gradi i čuva samoupralni socijalizam. Zbog toga se svaki naš čovek s njim oprostio kao s velikanom, dostojanstveno i gordo, sa suzom u oku — jednostavno zato što smo živeli s njim i što će njegovo veliko delo živeti s nama. Osećanje ljubavi i zahvalnosti i nas pripadnika oružanih snaga najbolje je izrazio drug Tito u knjizi žalosti: »Do posljednjeg dana života, dragi druže Bevc, ostao si vjeran idealima naše revolucije. Dao si ogroman doprinos izgradnji naše socijalističke, samoupravne, nesvrstane zajednice i jačanju bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. Tvoj svijetli lik komuniste i revolucionara bit će primjer i podsticaj sadašnjim i budućim generacijama«.

General-pukovnik

NIKOLA PEJNOVIĆ

Epohalan doprinos teoriji rata i revolucije

Dostojanstveno, s dubokim uvažavanjem i pijetetom, oprostili smo se od druga Edvarda Kardelja. U tim danima žalosti, Jugoslavija nije bila sama; s njom su saučestvovali i prijatelji; svi oni koji su cenili ličnost i delo druga Kardelja; oni koji su shvatili da je sa svetske scene sišao blistav um; uporni pregalac za nove, pravednije odnose i saradnju među narodima i državama, istinski humanista i borac za ljudsko dostojanstvo i čovekovu sreću. Ponosni smo i gordi na njegovo delo, na ugled naše zemlje u svetu, kome je drug Kardelj dao izuzetan doprinos.

Drug Edvard Kardelj je bio mislilac izuzetne snage i neukrotive erudicije, stvaralac novog revolucionarnog, antidogmatskog kova. Neprekidno i pažljivo je osluškivao i analitički studirao svu složenost i dinamičnost društvenih procesa i na njima, bez oportunističke sputanosti, ali i bez utopističkih iluzija, zasnivao teorijske zaključke i praktična rešenja. Podjednako odlučnošću je odbacivao slepi prag-

matizam i neosmišljenu praksu, jalove beživotne šeme zasnovane na dobrim željama i praznim nadama. Svemoći države i njene birokratske mašinerije, tehnokratskim i liberalističkim teorijama, stihijnoj samovolji društvenih zakona i presudnoj ulozi upravljačkih elita, suprotstavljao je ideologiju samoupravljanja, argumente o istorijskoj ulozi radničke klase i narodnih masa kao tvoraca istorije i vlastite sreće. Svaka njegova reč, svaki njegov postupak govorili su o dubokoj veri koju je imao u snagu probuđenih masa, u revolucionarnu svest radničke klase i svih organizovanih socijalističkih snaga.

Pedeset godina kao revolucionar i predani, najbliži saradnik druga Tita nesmanjenom snagom izučava i razlaže svetske i naše društvene procese, vidovitim projekcijama predviđa događaje i njihove složene sadržaje. U njegovoj svestranoj ličnosti skladno je objedinjen talentovani teoretičar i vizionar, realistični i revolucionarni praktičar, kojem su teorijski zaključci služili kao nepogrešivi putokaz u svakodnevnoj i dugogodišnjoj društvenoj praktičnoj delatnosti. U svakoj etapi revolucionarne borbe i uspeha radničke klase i Komunističke partije Jugoslavije, živa i borbena Kardeljeva analitička misao ostvarila je perspektivu, ukazivala na probleme, na načine i sredstva borbe, uključujući i one vojne i one oružane prirode.

Stvarajući s Titom Partiju kao revolucionarnu avangardu radničke klase, radnih i porobljenih masa Jugoslavije, drug Kardelj je u društvenom razvitku sveta na vreme zapazio pojavu i velike opasnosti od fašizma, i kao budni opservator i britki publicista neumorno upozoravao narode i radničku klasu na ratnu opasnost i neophodnost priprema za odbranu slobode i nacionalne nezavisnosti. Već u tim procesima Kardelj naslućuje mogućnost prirodnog povezivanja revolucionarne borbe radničke klase sa borbom za nacionalnu slobodu i nezavisnost malih naroda. U tadašnjoj stvarnosti, on nazire prve začetke borbe protiv dogmatskih struja i shvatanja u međunarodnom radničkom pokretu, koja su, pod okriljem Kominterne spustavala stvaralačku marksističku misao okivajući je u staljinističke šeme i kalupe.

Radeći kao najbliži saradnik druga Tita na pripremi i vojnom osposobljavanju KPJ, Kardelj veoma rano i lucidno otkriva štetnost svih onih teorija koje insistiraju na kopiranju i podražavanju revolucionarnih zbivanja, među kojima i oktobarske revolucije, kao obaveznog uzora na sve druge zemlje i partije. Vizionarski naslućuje da težište nastupajućih revolucionarnih okršaja neće biti u gradovima i na barikadama, već na širim društvenim poprištima gde će, umesto

»čistih« klasičnih sudara »klasom protiv klase«, presudnu ulogu odigrati narodni frontovi, stvoreni na širokoj antifašističkoj i slobodarskoj platformi. Epoha širokih antisektaških narodnih frontova, na koju se nadovezala epoha velikog antikolonijalnog buđenja naroda, imala je u Kardeljevoj naučnoj i teorijskoj misli doslednog istraživača i nepokolebljivog zastupnika. On marksizam nije zatvarao u fabrike i svodio samo na radničke štrajkove, već ga je učinio univerzalnim oruđem socijalnog i nacionalnog oslobođenja. Dok na jednoj strani uočava nove, široke i povoljne uslove borbe radnih ljudi i patriotskih narodnih masa, na drugoj strani — jasno sagledava opasnosti dogmatskog konzervatizma, sektaškog subjektivizma, oportunizma i zakržljalogosti marksističke misli i teorijskih prilaza revoluciji u novim uslovima. Borba, čije su prve iskre tada kresnule, dostigla je epilog i dramatičan zaokret u poznatoj rezoluciji Informbiroa sa svim sudbinskim implikacijama za međunarodni radnički pokret u celini, ali i vizijom novih odnosa između socijalističkih zemalja i komunističkih partija. Do tada je na jugoslovenskom tlu pod rukovodstvom KPJ i druga Tita izvedena autohtona socijalistička revolucija u formi i u organskom jedinstvu sa nacionalnooslobodilačkom borbom jugoslovenskih naroda i narodnosti.

Protagonist i istrajni pobornik ideje o socijalizmu kao svetskom procesu, drug Kardelj je naučnoistorijskim argumentima oborio misaonu konstrukciju i birokratsko-političku šemu o socijalizmu kao državnoj tvorevini i regionalno ograničenoj skupini zemalja u čijim se granicama počinju i završavaju ideje i realna socijalistička ostvarenja. Dokazujući tezu o socijalizmu kao širokom svetskom procesu, Kardelj je otkrio i nove društvene zakonitosti. Mogućnosti izbegavanja novog svetskog rata u savremenim međunarodnim konstelacijama odnosa snaga, »ukoliko snage mira nadvladaju snage rata« je saznanje istorijskog značaja. Svojevremeno je odjeknula kao izuzetna i originalna misao njegova tvrdnja da je borba za mir u današnjim uslovima istovremeno i borba za socijalizam, i da o sudbini mira, ili rata ne odlučuju kao nekada samo snage imperijalizma i reakcije, već sve više i snage socijalizma i progressa i njihova politika u međunarodnim odnosima. Kritičkom analizom savremenog kapitalizma u uslovima kada više nije celovit i jedinstven svetski sistem, nastavio je i dalje razradio Lenjinova saznanja o imperijalizmu iz početka ovog veka, ukazujući na nove i narasle unutarnje protivurečnosti koje ozbiljno sputavaju snagu imperijalističke ekspanzije. Dakle, ne radi se o promeni karaktera i ciljevima imperijalizma, već o promeni njegove moći i drukčijem ukupnom odnosu snaga.

Snažno pero Edvarda Kardelja, bukvalno do poslednjeg daha, ukazivalo je i dokazivalo da razvoj ideja i prakse socijalizma ne zavisi samo od snage imperijalizma, već isto tako, a postepeno i sve više, od odnosa unutar socijalizma, od međusobnih odnosa socijalističkih zemalja, radničkih i naprednih pokreta i njihovih partija. Odnosi u novom svetu moraju biti drukčiji, oni moraju biti negacija u praksi nasleđenih odnosa iz starog sveta imperijalističke neravnopravnosti i podjarmljivanja. Socijalizam mogu da grade samo slobodni i ravnopravni narodi koji, bez obzira na veličinu, stepen razvika, »istorijske zasluge«, regionalnu rasnu i drugu pripadnost, na nov način usklađuju svoje odnose na principima nezavisnosti, ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje stvari; i na svim drugim premisama koje znače punu slobodu i veći progres prema svetu koji se prevazilazi. Analitičar lucidnog duha nije nikada ni za momenat živio u iluzijama o socijalizmu kao idiličnom i bezkonfliktnom društvu. Naprotiv, bio je svestan složenosti i protivurečnosti odnosa između socijalističkih zemalja, pa je vizionarski upozoravao čak i na mogućnost i opasnost rata među socijalističkim zemljama. Shvatio je da one nisu, samo zato što se zovu socijalističkim, imune od suprotnosti i antagonističkog karaktera odnosa, čiji se koreni nalaze u ostatku starog, koje u prelaznom periodu ne iščezavaju brzo i automatski. Frapantno, ali i otrežnjujuće, deluju Kardeljeve misli o tome da pobeda revolucije neće automatski učiniti socijalističku državu bezgrešnom, pri čemu podseća na Lenjinovu misao o mogućnosti da se jedna socijalistička zemlja pokuša popeti na grbaču druge socijalističke zemlje.

Približavajući se na taj način iz jedne šire teorijske orbite savremenim problemima rata i mira i njihovim konkretnim implikacijama na praksu pojedinih zemalja, duboka socijalistička i demokratska misao našeg druga Bevca, kristalno je jasno i marksistički utemeljeno dokazala da je uvoz kontrarevolucije isto toliko reakcionaran kao i izvoz revolucije. To, drugim rečima, znači da usređivanje spolja »demokratskim blagodetima slobodnog sveta«, kao i spasavanje socijalizma od vlastite radničke klase i naroda preko teorija o ograničenom suverenitetu, predstavlja podjednako opasne recidive starog sveta. On je smatrao i verovao da se takvi odnosi mogu prevazići i eliminisati iz života međunarodne zajednice, pri čemu su socijalističke zemlje u prvom redu dužne da ih isključe iz svojih međusobnih odnosa.

Na sličan način na koji je osavremenio Lenjinove ideje o imperijalizmu, Kardelj je ukazao da u savremenim uslovima klasifikacija ratova na pravedne i nepravedne mora biti dopunjena novim kri-

terijumom o opravdanosti, celishodnosti i uticaju rata na ukupni društveni razvoj savremenog sveta koji je postao tesno povezan i međuzavisan. Danas je nemoguće voditi kaznene ekspedicije ili posredničke ratove na bilo kojem delu sveta, a da se ne poremete ukupni međunarodni odnosi. Tvrdnje, koje se lansiraju kao neoborivi aksiomi o tome da je svaki rat koga bi izazvala ili vodila neka socijalistička zemlja unapred i bez pogovora pravedan i progresivan, grubo odstupaju od Lenjinovih teza da ocena svakog rata mora biti konkretna, da njegov karakter zavisi od unutarnje i spoljne politike koji je svaka zemlja vodila pre rata, a naročito da priroda rata zavisi od ciljeva za koji se vodi. Nadobudne ideje blokovskih teoretičara o tome da bi eventualni svetski termonuklearni rat značio sudar socijalizma i kapitalizma u kojem bi socijalizam trijumfovao, odnosno u kome bi kapitalizam obnovio svoju svetsku vladavinu, ne samo da ne doprinose borbi za mir u svetu, već takvu borbu znatno otežavaju i prate da ugroze ljudsku egzistenciju.

Živeći i radeći u Titovo doba i u njegovoj neposrednoj blizini, drug Kardelj se intenzivno i na neposredan način nije bavio vojnom teorijom u užem smislu reči i neposrednom praksom ali, zbog širine svog teorijskog opusa, nije nikad ispuštao iz vida vojno-političke i vojno-strategijske probleme našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Ti problemi su bili i ostali sastavni i vitalni deo njegove teorije revolucije i rata, političke teorije i prakse. Njegova, reklo bi se nagonska ljubav za slobodom radnog čoveka i naroda i, još uvek do kraja nesagledana težnja za samostalnošću i nezavisnošću, dovoljni su razlozi da se pored drugih živo interesuje i za probleme odbrane i vojne strategije. Govoreći nedavno o Titu kao o vojnom strategu našeg oslobodilačkog rata, na humanistički topao i naučno utemeljen način, izrazio je vlastiti kredo rečima: »Tito nikad nije bio samo vojnik, a da istovremeno nije bio i političar; i nikada nije bio samo političar a da istovremeno nije bio i vojnik«. Na sličan način bi se i za druga Kardelja moglo kazati da nikada nije bio teoretičar a da nije bio i praktičar, da u teorijskim radovima nikada nije razdvajao oružani deo naše revolucije od njenog posleratnog burnog i originalnog razvoja. Živ, stvaralački spoj teorije i prakse, celovit i neprekinut pogled na razvoj naše autohtone revolucije od ustaničkih do današnjih dana to su neka bitna obeležja njegove široke dugogodišnje delatnosti i njegove ličnosti.

Tragajući u teorijskim analizama za društveno-istorijskim korijenima našeg socijalističkog samoupravljanja i nesvrstane politike, Kardelj ih je, služeći se svojom istraživačko-teorijskom strašću i prodornom mišlju, našao duboko u utrobi naše revolucije i oslo-

bodilačkog rata i to još u prvim ustaničkim danima. U isto vreme i u istim izvorima našao je i zametke naše današnje koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, ali ne kao odvojeni elemenat trijade, već koncepciju opštenarodne odbrane i vojnu strategiju kao sastavne i nerazdvojne delove samoupravljanja i nesvrstavanja.

Čudesnom snagom uma i blistavom jasnošću svoga stila, Kardelj je na revolucionarno dosledan način neprekidno ukazivao na snagu radničke klase, seljaštva i demokratske inteligencije kada postanu svesni svojih interesa i svojih demokratskih prava. Pišući o stvaranju naših oružanih snaga na veoma jednostavan i tako ubedljiv način je konstatovao: »To je bio naš kurs kome je Tito presudno doprinosio svojim razumevanjem uslova borbe i svojom inspiracijom. Kad danas gledam unazad duboko sam uveren da bez takvog kursa ne bismo mogli ni angažovati narodne mase u narodnooslobodilačkom ratu. Radnici, seljaci i demokratska inteligencija bili su vojnici naše revolucionarne armije. Da nismo vodili takvu politiku koja je odgovarala njihovim težnjama ne bismo imali tih vojnika«. U ovoj jednostavno izraženoj misli su sadržani čitavi tomovi teorijskih ideja o odnosima politika — revolucija, politika — strategija, armija — narod, a iznad svega ta misao izražava njegovu veru u čoveka, u narodne mase kao tvorce vlastite istorije«.

Kao član Vrhovnog štaba narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije drug Kardelj je aktivan učesnik svih najvažnijih i prelomnih sastanaka i konferencija, neposredni saradnik druga Tita u donošenju i formulisanju najznačajnijih strategijskih odluka. Svojom aktivnošću gotovo u svakom kraju naše zemlje, neposredno i efikasno, utiče na širinu političke platforme, na stvaranje takvih organizacionih oblika borbe i otpora koji će narodu biti najbliže i najprihvatljivije, u mobilizatorskom pogledu najefikasnije.

U njegovom teorijskom opusu se jasno ističe da se politički i strategijski ciljevi oslobodilačkog rata i revolucije ne mogu doseći bez razvijanja najšire i najintenzivnije oružane borbe i bez postepenog, ali stalnog razvoja oružanih snaga, koje su pod Titovim sigurnim strategijskim vođstvom izrasle u nepobedivu zajedničku oružanu silu svih naših naroda i narodnosti. Isto tako je ukazivao i na to da se ti ciljevi ne mogu ostvarivati bez paralelnog razvoja oružanih snaga i političkog sistema u licu narodne vlasti i društvenih organizacija, bez oslonca na najšire mase i njegovog pokretanja i političke mobilizacije. To je bio drugi kolosek naše široke revolucionarne trase. U realizaciji ovih ideja i u usmeravanju revolucionar-

nih procesa uvek je bio protiv uskogrudosti, sektaštva, beživotnog šematizma, sterilne fraze i svake vrste konzervatizma i inercije, uključujući i one devijacije koje su se ticale starih, prevaziđenih odnosa u vojnim jedinicama.

Realizujući Titove ideje o područstvljavanju odbrane, Kardelj je u našu odbrambenu politiku i organizaciju locirao u kontekst socijalističkog samoupravljanja čiji je ona nerazdvojni deo, sa dubokom verom i snažnom argumentacijom da bez toga samoupravljanje ne bi bilo celovito, kao što ni odbrana ne bi mogla biti vitalno utemeljena. Na isti način kao što samoupravljanje i nesvrstanost čine delove jedinstvene celine i odbrambena koncepcija sa svoje strane čini taj spoj još tešnjim i za sve uslove budućeg razvoja jedino mogućim. Kao što je samostalna strategija imperativ politike nesvrstavanja, tako je i vojna organizacija deo našeg jedinstvenog političkog sistema, koji preko samoupravljanja i slobodnih asocijacija radničke klase vodi postepenom odumiranju države i u oblasti odbrane.

Kao savremenom misliocu, političaru i revolucionarnom borcu, Kardelju je bilo sasvim jasno da je neophodno da naša zajednica raspolaže moderno organizovanom, obučenom, opremljenom, po jedinstvenom planu razmeštenom i planski upotrebljenom operativnom armijom, jer je to imperativ za uspešno vođenje oružane borbe u naše vreme. Silini udara i obuhvatnosti dejstava savremenog agresora možemo se uspešno suprotstaviti samo jedinstvenom oružanom silom na sličnom stepenu efikasnosti, združenim borbenim sistemima i pod jedinstvenom komandom za celo ratište. Međutim, retki zagovornici svemoći tehnike i automatizovanih sistema, o presudnosti uloge vatre i tome slično, imali su u drugu Kardelju vatrenog opONENTA, koji je ne potcenjujući tehniku, organizaciju, obučenost itd., čoveku, radničkoj klasi i narodu, njihovoj svesti i odlučnosti da upotrebe sva sredstva, moderna i ostala, za odbranu slobode, prava na dostojan život i mogućnosti da ga organizuju po vlastitom nađenju, pridavao primaran i odsudan značaj. Ulogu operativne armije je video, i to je isticao, ne samo u zaštiti integriteta već i u odbrani samoupravljanja.

Organizaciju teritorijalne odbrane, Kardelj je video kao najmasovniji oružani i borbeni podsistem, koji je najdirektnije povezan sa bazičnim ćelijama našeg društva. Duboko je verovao u njenu snagu i mogućnost stalne revitalizacije, jer ju je shvatao kao najširu bazu za naoružanje celokupnog naroda, ukoliko bi to uslovi iziskivali, uz mogućnost stalnog obnavljanja njenih redova iz sredina koje su je i stvorile. Njegove ideje o tome da društvena samozaštita čini

jedinstvo s opštenarodnom odbranom, uzeta je iz riznice naših borbenih iskustava i saobražena današnjim potrebama i uslovima. U suštini, radi se o dva stara principa iz teorije ratne veštine, koji upućuju na to da se svaki onaj ko želi da izbegne iznenađenje mora prethodno obezbediti. Shodno širini svoje slobodarske i revolucionarne misli, ali i osećanjima za društvene realije našeg doba, Kardelj se nikad nije unapred opredeljivao za samo ovo ili ono sredstvo, za ovaj ili onaj način borbe i otpora, već je na stvaralački, marksistički način uvek predviđao kombinaciju načina i sredstava ne gubeći nikad iz vida da je oružana borba ostala i da će stalno predstavljati glavni vid otpora svakom eventualnom agresoru.

U našem narodnooslobodilačkom ratu Kardelj je u svojoj rodnoj i žicom opasanoj Ljubljani neposredno rukovodio i izbliza pratio otpor nenaoružanog naroda fašističkom okupatoru, čiji je značaj znao oceniti, ali je istovremeno bio svestan da bez širokog partizanskog rata na vangradskim prostorima Slovenije i Jugoslavije, da bez stvaranja novih i snažnih oružanih snaga, nije bilo moguće realizovati ciljeve pokreta i oslobodilačkog rata.

Široko teorijsko marksističko osmišljavanje vojnih i drugih odluka i zamisli čini njegov najveći doprinos vojnoj strategiji narodnooslobodilačkog rata. Isto tako, bez njegovih teorijskih i praktičnih napora na koncipiranju i modeliranju naše globalne društvene organizacije, ne može se zamisliti naša sadašnja odbrambena orijentacija, koja je, po svojoj suštini i karakteru, saobražena socijalističkom samoupravljanju i vanblokovskoj međunarodnoj poziciji. U ratu i posleratnom razvoju, od početka svoje stvaralačke aktivnosti do zadnjeg samrtničkog dana, drug Kardelj je u ovom kao i u svakom drugom pogledu bio najprisniji i najdelotvorniji saradnik druga Tita.

ZAHVALNICA »VOJNO DELO« EDVARDU KARDELJU

Na svečanoj sednici Saveta i Redakcije časopisa održanoj 8. decembra 1978. godine povodom tridesete godišnjice, za doprinos Edvarda Kardelja razvoju naše vojno-naučne misli — dodeljena mu ja Zahvalnica »Vojno delo«.